

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРЕЗУМПЦІЙ В АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОМУ ПРАВІ

Одним із важливих та недостатньо досліджених питань в науці теорії права є проблема презумпцій. У сучасній правовій науці не існує єдиного підходу до класифікації презумпцій, що пояснюється складністю цієї правової категорії, яка є багатоаспектною. Для створення цілісного уявлення про особливості класифікації презумпцій потрібно ознайомитись з поглядами зарубіжних учених, які досліджували дану проблематику. Особливий інтерес являє дослідження цього питання в англосаксонській системі права.

Загальноприйнятою для англо-американського права є класифікація презумпцій на презумпції факту і презумпції права. Презумпції права – це припущення, які встановлені в законах. Презумпції факту, навпаки, законом не встановлені, але їх значення у праві ніхто не заперечує. Важливу роль ці презумпції відіграють у процесі доказування. Д. Ф. Арчболд поділяв їх на три класи: 1) *violent presumptions* (сильні презумпції), коли доведені обставини і факти за необхідністю супроводжують презюмований факт; 2) *probable presumptions* (вірогідні презумпції), коли доведені обставини і факти зазвичай супроводжують презюмований факт; 3) *light presumptions* (слабкі презумпції), ті, що мають найменшу доказову силу [1].

В. М. Бест, називав таку класифікацію суперечливою і пропонував залежно від того, як ці презумпції впливають на тягар доказування, класифікувати їх на сильні і слабкі. Сильні презумпції – змінюють тягар доказування, слабкі – не змінюють його. Для виникнення підозри у вчиненні злочину, чи створення враження правдивості фактів достатньо слабкої презумпції. Наприклад, вважається непорядним опікун, який до оформлення опікунства не мав свого майна, а після того як оформив опікунство – став заможним. Цього одного факту достатньо для того щоб порушити проти нього справу відносно його порядності. Такі презумпції надають доказу завершеної форми,

який в іншому випадку був би недосконалим [2]. Сильні презумпції, навпаки, переміщують тягар доказування навіть тоді, коли доказ спростовує їх.

Крім того, В. М. Бест виділяв такі види презумпцій права: змішані, суперечливі, загальні та спеціальні, спростовні та неспростовні.

Змішані презумпції іноді називають змішаними презумпціями закону і факту, або презумпціями факту, що визнані законом. Вони складаються з певних вірогідних висновків, які через свою силу, важливість та систематичне підтвердження на практиці, привертають увагу суддів і рекомендуються ними як презумпції закону. В. М. Бест називає їх квазіпрезумпціями і розрізняє такі їх підвиди: а) коли висновок, зроблений суддею продиктований його внутрішнім переконанням; б) коли до очевидних фактів приєднують штучний висновок; в) коли з політичних міркувань присяжним рекомендують зробити штучний висновок [3].

Суперечливими або конфліктними презумпції можна назвати тоді, коли одні і ті ж факти розглядаються з різних точок зору, що призводить до формування протилежних висновків [4]. Крім того, він виділяв загальні і спеціальні презумпції. Загальною презумпцією він називав презумпцію невинуватості. На його думку, всі загальні презумпції – спростовні [5]. Неспростовними презумпціями він називав – обов'язкові, безапеляційні висновки, що встановлені законом [6].

В юридичній літературі розглядалися інші класифікації презумпцій. А. Денінг поділив презумпції на умовні, примусові і беззаперечні. Якщо закон покладає на сторону тягар доказування певного факту, то сторона зобов'язана довести цей факт, в іншому випадку вона програє справу. Для того щоб виконати свій обов'язок, пов'язаний з тягарем доказування, сторона часто повинна доводити інші факти, що мають відношення до справи, або використовувати доказові презумпції, з яких суд може зробити висновки про факт, наприклад, що спадкодавець був дієздатним під час укладення заповіту. Але вони є необов'язковими для суду, який може відмовитись прийняти їх і запропонувати протилежній стороні надати докази.

Протилежна сторона, може спростовувати презумпцію своїми контрдоказами, викликаючи сумніви щодо існування презумпції. Такі презумпції, які суд не зобов'язаний, але може прийняти, А. Денінг назвав умовними презумпціями.

Другий вид презумпцій полягає в тому, що суд, в силу закону, зобов'язаний вважати презюмований факт встановленим, поки не доведено протилежне (законність народження дитини у батьків, що перебувають у шлюбі). Ці презумпції А. Денінг назвав примусовими презумпціями. Презумпції спростування яких заборонено законом він назвав беззаперечними [7].

Відомий дослідник англійського доказового права І. В. Решетнікова виділяє п'ять основних видів презумпцій: 1) переконливі – для доказування факту А суд презюмує, що факт Б дійсно існує. Це спростовні презумпції. На сторону, яка спростовує подібну презумпцію, покладається тягар доказування. В якості прикладу можна назвати презумпцію розсудливості. Презюмується, що всі люди є психічно

здоровими, поки не буде доведено протилежне; 2) доказові – у цьому випадку суд робить висновок, що факт Б існує, оскільки доведено факт А. Це теж спростовна презумпція. Для спростування достатньо довести, що факт Б можна вважати як існуючим, так і неіснуючим. Дана презумпція покладає на сторону твар її спростування; 3) неспростовні – це презумпції передбачені статутами; 4) дозвільні – коли доказування факту А дозволяє суду вважати факт Б доказаним. Ці презумпції також відображені в статутах; 5) презумпції факту – в основі цих презумпцій лежить повсякденний досвід. Наприклад, існує презумпція, що людина може прожити розумні строки [8].

Сучасні зарубіжні дослідники доказового права, окрім загально прийнятої класифікації на презумпції факту і презумпції права, класифікують їх на: презумпції без основного факту та презумпції з основним фактом. Презумпція без основного факту – це лише умова, яка продовжує існувати, поки не доведено протилежне (наприклад, презумпція невинуватості). Презумпції без основного факту є примусовими, вони зобов'язують визнавати факт істинним, поки не буде доведено протилежне. Презумпція з основним фактом – це висновок, що зроблений в результаті доведення основного факту. В свою чергу, презумпції з основним фактом можуть поділятися на дві категорії: рекомендаційні (дозвільні) і обов'язкові (примусові). Рекомендаційні презумпції дозволяють робити або не робити висновок із факту, що презюмується. Обов'язкові презумпції вимагають щоб висновок був зроблений. Презумпції можуть бути спростовними і неспростовними [9].

Отже, в англійському та американському праві загальноприйнятою є класифікація презумпцій на такі види:

Презумпції факту, які поділяють на сильні і слабкі.

Презумпції закону, які поділяють на презумпції з основним фактом та презумпції без основного факту. Презумпції з основним фактом можуть бути як обов'язковими, так і рекомендаційними. Презумпції без основного факту є обов'язковими для суду і присяжних, поки не буде доведено протилежне. Крім того, презумпції факту і закону класифікують на спростовні і неспростовні.

На нашу думку, така класифікація презумпцій не є завершеною, оскільки вона не поглинає окремі презумпції, адже їх можна класифікувати за ступенем вірогідності, за способом закріплення у нормах права, за функціональним призначенням, за сферою їх дії тощо. Тому, питання класифікації презумпцій у правовій науці заслуговують більшої уваги і потребують подальших розробок.

Література:

1. *Archbold J. F. Summary of the law relative to pleading and evidence in criminal cases: with precedents of indictments, &c. and the evidence necessary to support them.* - London: Sweet, Chancery Lane, 1831. – p. 114.
2. *Best W. M. A treatise on presumptions of law and fact, with the theory and rules of presumptive or circumstantial proof in criminal cases.* -Philadelphia: T. & J. W. Johnson, Law Booksellers, 1845. – С. 45.

3. Там само. – С. 47.
4. Там само. – С. 50.
5. Там само. – С. 54.
6. Там само. – С. 34.
7. *Denning A. Presumptions and Burdens // The Law Quarterly Review.* – Vol. 61. – 1945. – № 244 (October). – Цитується за: Треушников М. К. Судебные доказательства. Монография. – М. : Юридическое бюро “Городец”, 1997. – С. 68-69.
8. *Решетникова И. В. Доказательственное право Англии и США.* – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Городец, 1999. – С. 129.
9. *Boyle C, MacCrimmon M-T., Martin D. The Law of Evidence: Fact Finding, Fairness, and Advocacy.* – Toronto : Emond Montgomery, 1999. – p. 374.